

חִבְּטִים לְשׁוֹנִים בְּפִרְשַׁת שְׁפָטִים עַג

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת שפטים ובהפטרה ובראשון של כי-תצא

טז	יח שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים: הפ"א והט"ת בשווא נע. תִּתֵּן-לָךְ: געיה בת"ו הראשונה
טז	כ נָתַן לָךְ: אין טעם נסוג אחור, כן הדבר גם בהמשך יז ב
טז	כא תַעֲשֶׂה-לָךְ: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק
יז	א כָּל דָּבָר רָע: טעם טפחא בתיבת כָּל, יש להקפיד על הפרדת שתי התיבות הנותרות
יז	ד וְהִגַּד-לָךְ: געיה בה"א
יז	ז תִּהְיֶה-בּוֹ: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בב"ת מדין דחיק
יז	ח לִנְגַע: הלמ"ד קמוצה
יז	י אֲשֶׁר יִבְחַר ה': טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר
יז	יב לְשִׁרְתָּ: טעם נסוג אחור לש"ן ותנועת הרי"ש התקצרה לסגול
יז	יד וַיִּשְׁבְּתָה בָּהּ: טעם נסוג אחור לש"ן, הבי"ת בראש התיבה השנייה בדגש חזק מדין אתי מרחיק
יז	טז לֹא-יִרְבֶּה-לּוֹ: במלרע, הלמ"ד האחרונה בדגש חזק מדין דחיק, אין לקרוא כאילו ההטעמה בב"ת וכן הדבר גם בהמשך פס' יז. תִּסְפּוּן: יש להאריך מעט בת"ו ובמלרע
יז	יח וְכָתַב לּוֹ: טעם נסוג אחור לכ"ף. מִלִּפְנֵי הַפְּהִיגִים הַלְוִיִּם: טעם טפחא בתיבת מִלִּפְנֵי
יז	יט וְקָרָא בּוֹ: טעם נסוג אחור לקר"ף
יז	כ הוּא וּבָנָיו: יש להקפיד על הפרדת התיבות, להשמיע שורק פעמיים, כן הדבר בהמשך יח ו
יז	ב לֹא-יִהְיֶה-לּוֹ: העמדה קלה ביר"ד הראשונה
יז	ה אֶת-הַדָּבָר הָרָע: הרע ברי"ש קמוצה
יח	ח חָלַק בְּחָלֶק: לאלו שאינם מבחינים בקריאתם בין קר"ף לכ"ף עליהם להיזהר לא להדביק את התיבות
יח	ט כְּתוּעָבָת: העי"ן בחטף פתח ולא בצירי ¹
יח	יא וַיִּדְעֵנִי: היר"ד בחירק חסר (אין לקרוא 'ואידעני') והדל"ת אחריה דגושה ובשווא נע
יח	יב כָּל-עֲשֵׂה אֱלֹה: טעם נסוג אחור לעי"ן
יח	יד אֶל-מַעֲנִינִים: נו"ן ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. נָתַן לָךְ: טעם נסוג אחור לנו"ן הראשונה. תִּשְׁמָעוּן: במלרע
יח	יט הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע: תיבת הָאִישׁ בפשטא, לא בקדמא כמו בצירוף קדמא מהפך פשטא
יט	א וּבְבִתְיָהֶם: ב"ת ראשונה, על אף הקושי, בשווא נח
יט	ב תִּבְדִּיל לָךְ: אין טעם נסוג אחור, עם זאת, יש להיזהר לא להדביק את התיבות

¹ צורת הנסמך גרמה לתנועת הצירי להתקצר לחטף

יט ה וְנִדְחָה: הד' דגושה ובשוא נע ²	
יט ו כִּי-יָחֵם: כי במקף ולא במונח	
יט ח אֶת-גְּבֻלָּךְ: העמדה קלה בבית והלמ"ד בשווא נע. וְנָתַן לְךָ: טעם בסוג אחור לנו"ן הראשונה	
יט י דָם נָקִי: הד' קמוצה ³	
יט יא וְאָרַב לֹא: טעם נסוג אחור לאל"ף	
יט יג מִשְׁרָאֵל: היר"ד בדגש חזק ובחיריק	
יט יט וַעֲשִׂיתֶם לֹא: טעם נסוג אחור לשי"ן	
כ ב בְּקֶרְבָּכֶם: הקר"ף בקמץ רחב והר"ש בקמץ קטן	
כ ג אֶל-תִּירָאוּ: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע ⁴	
כ ו אֲשֶׁר-נָטַע בְּרָם: אין טעם נסוג אחור. תיבת אֲשֶׁר מוקפת ולא בקדמא, כן הדבר גם בפסוק הבא	
כ ז אֶרֶשׁ: שי"ן שמאלית	
כ ט וּפָקְדוֹ: הטעמה משנית של מרכא בפ"א במדויקים	
כ יא לָמַס: הלמ"ד בקמץ	
כ יט לְתַפְשָׁה: הת"ו בקמץ קטן. אֶת-עֵצָה: יש להקפיד על קריאת המפיק, אחרת יש בכך כדי לשבש את משמעות הכתוב	
כ כ כִּי-לֹא-עָץ: שלוש המילים מוקפות וזהו הנוסח הנכון ⁵	
כא א בְּאֶדְמָה: הב' קמוצה	
כא ב וּמִדְדוּ: דל"ת ראשונה בשווא נע ⁶	
כא ד וַעֲרָפוּ-שָׁם: געיה בעי"ן	
כא ו עַל-הָעֵגְלָה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל: טעם טיפחא בתיבת עַל-הָעֵגְלָה	
כא ח דָם נָקִי: הדל"ת קמוצה	
הפטרת שופטים, ישעיהו נא יב – נב יג:	
נא יב וַתִּירָאֵל: העמדה קלה בת"ו והר"ש בשווא נע ⁷	
נא יג וַיִּסַּד אֶרְץ: תיבה ראשונה במלרע ושנייה במלעיל, אין טעם נסוג אחור	
נא טו רָגַע: במלרע	

² המרפה וקורא בשוא נח משנה למשמעות של דחייה.

³ יתכן שזה לעיכובא למי שבכל מקום מבחין בין קמץ לפתח

⁴ הקורא נח משבש את משמעות הכתוב

⁵ בקורן התיבה כִּי מוטעמת במונח, עיין בספר "כא"צ והנוסח המקובל של המקרא" עמ' 54 שהטעמת הדפוס מנוגדת לנוסח המדויק בכתבי היד.

⁶ אין לחוש לאותם דפוסים וכתבי יד אשר ניקדו שם חטף פתח, אין זה אלא כי אם למנוע קריאתה בשווא נח

⁷ יש שינוי משמעות אם יקרא בשוא נח.

נא יז הַתְּעוֹרָרִי הַתְּעוֹרָרִי: בשתי התיבות רי"ש ראשונה בשווא נע ולא בחטף

נא יט מִי יִנּוּד לָךְ: טעם טפחא בתיבת מִי

נא כ הַמְלָאִים: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע

נא כא וּשְׁכַרְתָּ: שי"ן ימנית

נא כג מוֹגֵיךְ: היר"ד בחירק חסר, אין לקרוא 'מוגאיך'⁸. לַעֲבָרִים: הלמ"ד בפתח על אף שהיא באה לפני גרונית

נב א עוֹרֵי עוֹרֵי: במלרע

נב ד יֶרֶד-עָמִי: געיה ביר"ד הראשונה

נב ה יְהִלְלוּ: הה"א בצירי, ואין להשמיע צליל של יו"ד אחריה. מִנְאִיךָ: המי"ם בחירק ולא בשווא

נב ו הַמְדַבֵּר: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע

נב ח נִשְׁאֹו קוֹל: טעם נסוג אחור לנו"ן, השי"ן בשווא נע

נב ט חֲרָבוֹת: החי"ת בקמץ קטן

נב יא הִבְרֹו: במלעיל

נב יב תִּלְכוּן: מלרע

טז יח שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תרגם אונקלוס דיינין ופורענין. שוטרס במקומות אחרים גם בסוף הפרשה [כ ה/ח/ט] מתורגם סרכין. הביטוי פורענין פירושו נוקמים.

יז ג מכתב מאחד מהמנויים

1. דברים פרשת שופטים ולשמש או לירח או לכל-עבא השמים אשר לא-צויתי:

2. ירמיהו ז לא לשרף את-בניהם ואת-בנותיהם באש אשר לא צויתי ולא עלתה על-לבי:

3. ירמיהו יט ה לשרף את-בניהם באש עלות לבעל אשר לא-צויתי ולא דברתי ולא עלתה על-לבי:

רש"י דברים יז ג: אשר לא צויתי – לעבדם.

זה אחד מהשינויים ששינו לתלמי המלך, מגילה ט, ב. ופירש רש"י שם: אשר לא צויתי לעובדם – שאם לא כתבו לעובדם משמע אשר לא צויתי שיהיו, ויאמר אם כן אלהות הן שעל כורחו נבראו.

המפרשים עמדו על הקושי, כל הבעיה שלא צויה לעבדם? הרי צויה שלא לעבדם!

פירוש מחודש לכאן, קיים בחיבורי בעלי התוספות בויקרא י, א:

ויקחו בני-אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש ושימו עליה קטרת ויקריבו לפני יקוק אש זרה אשר לא צוה אתם:

בעל הטורים: אשר לא צוה. אין לומר לא צוה להביא אש זרה וגם לא צוה שלא להביאו, אלא פירושו אשר צווי של "לא" צוה אותם. וכן לכל עבא השמים אשר לא צויתי (דברים יז ג):

⁸ לתשומת לב: מוֹגֵיךְ בגימ'ל לא מוניך בנ"ן כבהפטר עקב. וכבר ראיתי שטעו בזה.

חזקוני: אשר לא עוה אתם פי' אשר לא לעשות צוה אותם כדכתיב ולא תעלו עליו קטרת זרה דוגמת לשרוף את בניהם ואת בנותיהם אשר לא עויתי אותם הדר זקנים: ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא עוה אותם. סרס המקרא ודרשהו אשר צוה אותם לא תקריבו ומשמע אשר לא עוה אותם לשון אזהרה וכן נמי וילך ויעבוד אלהים אחרים וכו' אשר לא עויתי אשר צויתי לא תעבדו הכי רוצה לומר והעולם אינם יודעים סירוס המקרא מקשים. והלא כמו כן לא צוה להם שלא להקריב אש זרה וכיון שלא הוזהרו למה נענשו. ולא הבינו המקשים סירוס הפסוק דהכי ר"ל כדפירשנו:

כך כתב גם רבינו בחיי בדברים בפירושו השני: או יהיה "אשר לא עויתי" כאלו אמר אשר צויתי ב"לאו", כלומר לאו: (שמות כ, ה) "דלא תשתחוה להם". וכמוהו לפי דעתי: (דברים לב, ה) "שחת לו לא", שחת לעצמו בלא, וכאשר אזכיר בהגיעי שם בעזה"י.

הפירוש קשה קצת לאור הטעמת הפסוק.

(לולי דבריהם, הפירוש לפי הפשטות בויקרא שם, שזרותה של האש היא בכך שלא נצטוו עליה. ע"ש בדעת זקנים: ויקריבו לפני יי אש זרה אשר לא עוה אותם. פי' לא הייתה זרה אלא זרה לצוות כדכתיב אשר לא עוה אותם דח"ו דהייתה זרה דזרה הוי לשון הרחקה כמו זרה הלאה, וזה אש רחוקה שהייתה מן ההדיוט שהורו הלכה בפני משה רבם. ר' חיים פלטיאל: ויקריבו לפני יי אש זרה אשר לא עוה אותם. פי' לא הייתה זרה אלא זרה לצוות כדכתיב אשר לא עוה אותם דח"ו דהייתה זרה דזרה הוי לשון הרחקה כמו זרה הלאה, וזה אש רחוקה שהייתה מן ההדיוט שהורו הלכה בפני משה רבם. ספורנו: לפני ה'. במזבח הפנימי שנאמר בו לא תעלו עליו קטרת זרה וגם אם היה ראוי לעשות כך אם היו מצווים בזה, חטאו לעשותו עתה. אשר לא עוה אותם. כאמרום ז"ל שהורו הלכה בפני משה רבם. אור החיים: זרה אשר לא עוה. פירוש ומה היא זרותה, שלא צוה ה' אותה ... עוד ירצה על זה הדרך אש זרה אשר לא עוה אותם לעשות כן וזה היא זרותה).

בנוגע לפסוק בדברים:

פירש רבינו בחיי בפירושו הראשון: וע"ד הפשט: מפני שעובדי השמש והירח ושאר הכחות העליונים חושבים כי בעבודתם ימצאו חן בעיני ה' יתעלה בעבור שהם משרתי המלך, והמכבד משרתי המלך הרי זה מכבד את המלך, על כן הוצרך לומר "אשר לא עויתי" כי לא צוה בכבוד זה.

הדברים רומזים למש"כ הרמב"ם בתחילת הל' ע"ז בענין טעותם של דור אנוש. יתכן שלזה גם כונת הספרי: אשר לא עויתי. לעבדם, להביא את המשתף. (וע' בפנים יפות). וכן דרשת חז"ל (בספרי שם ועוד) שהסמיכו לכאן את הדרשה על הפסוק בירמיה "אשר לא עויתי בתורה ולא דברתי בעשרת הדברות, ולא עלתה על לבי שיקריב אדם את בנו על גב המזבח, אחרים אומרים אשר לא עויתי על יפתח, ולא דברתי על מישע מלך מואב, ולא עלתה על לבי, שיקריב אברהם בנו על גבי המזבח". והכונה שאפי' כשנעשים לשם שמים אינם לרצון לפני ה'. (אבל בפסוק כאן מדובר על מי שעושה לע"ז וחייב מיתה, וכמו שהעיר רש"ר הירש).

בספורנו יש פירוש אחר: אשר לא צויתי. אשר לא מניתי בשום מנוי בחיריי שיוכלו לעשות כרצונם אבל נתתי להם חק ולא יעבור על היפך מחשבת עובדי עבודת גלולים שחשבו שלכל עיר ועיר יש שר יכול כרצונו להיטיב ולהרע ושהוא מטיב כשיעבדוהו. (זה קרוב ג"כ לפירוש הנ"ל, אלא שבא לשלול את הטעות עצמה!)

רש"ר הירש מעיר הערה מעניינת, כל השינויים ששינו לתלמי המלך לא באו להעמיד על הפירוש האמיתי, אלא להיפך, באו לטשטש את המשמעות האמיתית, שהיא דוקא כן כפשוטה! (יש לציין, שכאן בספרי וברש"י לכאורה פירשו את הפסוק כפי השינוי ששינו לתלמי, וצ"ע).

לכן, מפרש רש"ר הירש שהפירוש הפשוט הוא אכן – אשר לא צויתי "שיהיו"! אלא שזה לפי טעותו של העובד להם! אמנם אינו טועה לחשוב שעשו את עצמם, (לכאורה היה אפשר לפרש גם כך...), אלא טועה לחשוב שאינם רק שליחים אלא בעלי כח עצמי, וזו הע"ז הגמורה, ולא כמו בדור אנוש, שאף שגם העבודה כפי מחשבתם אסורה, מ"מ יתכן שאין חייב מיתה עליה.

רש"ר הירש: "אם אין אנחנו טועים, יש בכך כדי לאשר את פירושנו לפסוק זה. "אשר לא צויתי לעובדם" איננו הפירוש הנכון של הפסוק, אלא פירושו הוא "אשר לא צויתי שיהיו"; אולם אין לפרש את הדברים האלה במשמעות חיובית, כאילו באמת לא צויתי שיהיו, שהרי זה פירוש מוטעה הנובע מתוך אי – הבנה; אלא המשמעות היא היפותטית: הוא עובד לצבא השמים מתוך ההנחה שלא יצרתי אותם ולא קבעתי את חוקיהם, ואין הם משועבדים למצותי".

היבטים לשוניים תהלים קז-א

א הָדָו: הטעם בדל"ת מלרע, הקורא מלעיל מחליף במדינה ששמה הדו!

ד תָּעֹז: הטעם בעי"ן מלרע.

ו וַיִּצְעֲקוּ: בצד"י וכן בפס' כח, בפס' יג/יט **וַיִּזְעֲקוּ** בזי"ן; **מִמְצִיקוֹתֵיהֶם:** הטעמה משנית בצד"י ולא בקו"ף שלאחריה, כן הדבר בהמשך הפרק

ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ: שי"ן שמאלית

י יִשְׁבִּי: טעם דחי מפסיק ולכן **לֹא** נסוג הטעם, ההטעמה בב"ת. השי"ן בשווא נע.

עֲנִי: ההטעמה בנז"ן

יז וַמְעַנְתִּיהֶם: הטעמה משנית בוא"ו ולא בנז"ן שלאחריה

יג וַיִּזְעֲקוּ: כאן וגם בפס' יט בזי"ן.

יח כָּל־אֶכֶל: ההטעמה באל"ף, מלעיל. **עַד־שָׁעָרֵי:** טעם נסוג אחור לשי"ן

כ וַיִּרְפְּאֵם: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא

כג בְּאַנְיוֹת: הב"ת בקמץ רחב¹⁰

⁹ פרופס' אהרון דותן מבין מלשון דקדוקי הטעמים של בן-אשר שהשווא נח, כי הנסיגה סוגרת את ההברה, אנו מעדיפים את שיטת ערוגות הבושם שהשווא נשאר נע. וראיה לזה דברים לב לו כִּי־אֶזְלַת יָד הִזִּין בכא"צ בחטף!

כַּז וְכָל־חֻכְמָתָם: החי"ת בקמץ קטן

כח וְמִצְוֹתֵיהֶם: בתוספת וי"ו החיבור. וְצִיָּאָם: לא 'יושיעם' ולא 'צילם'.

לב וְיִרְוּמָמוּהוּ: היר"ד אינה נשמעת, לא וְיִרְוּמָמוּהוּ!!

לג וּמִצְאָי: טעם נסוג אחור לצד"י, כן הדבר בהמשך פס' לה

לד וְיִשְׁבִּי: טעם נסוג אחור ליר"ד הראשונה

לט וְיִשְׁחֹ: ש"ן ימנית מנוקדת בחולם חסר

מב קִפְצָה: טעם נסוג אחור לקו"ף

מג וְיִשְׁמְרָאֵלָה: המ"ם בקמץ קטן

הקדמת רד"ק למזמור: המזמור הזה הוא על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה וצריכים להודות לה, כי הוא המוציאם מצרה לרוחה; ואינו בדרך מקרה כאשר יחשבו התועים, אלא צריכים שידו, כי בעונש עונם היו בצרה, ובחסד אלהים נצלו מהצרה בצעקם לו. וכן למדו רבותינו ז"ל מזה המזמור ואמרו (ראה ברכות נד, ב): ארבעה צריכים להודות ולברך האל ברבים, והם הנזכרים במזמור הזה: הולכי מדברות, ומי שהיה חבוי בבית האסורים ויצא, ומי שהיה חולה ונתרפא, ויורדי הים. וזכר גם כן בזה המזמור מי שהם בטוב במקומם, יביאם האל לחסרון הטוב; ומי שהם ברע במקומם, ישגבם ויושיעם מרעתם, ויתן להם טובה גדולה; כל זה להודות, כי הכל הוא מיד האל, הרע והטוב.

הקדמת ר' מנחם המאירי: נראה לי, שזה המזמור נאמר בנבואה על הגאולה מזה הגלות הארוך, שאנחנו בו בערות גדולות. והזכיר בו ארבעה מיני צרות: הראשונה - הליכה בשבי בארץ מרחקים (ע"פ יש' לג, יז), תמיד, דרך מדבר וארץ חריבה, וסובלים צער רעב וצמא; והשנייה - היות נלכד בשחיתות (ע"פ איכה ד, כ), מאסר; והשלישית - היות מדוכא בחללים; והרביעית - ההליכה בשבי גם כן בארץ מרחק, דרך ים, וסובלים צער הים והמון גלוי; ורוב הצרות נכללות באלו, והכוונה, שהם מעונים בכל מיני הצרות. וכשיגאלם האל, ינצלו מכל זה ויודו לה' ויפרסמו "נפלאותיו לבני אדם" (להלן, ח, טו, כא, לא), וישבו לארצם החריבה ויכוננו בה ערי מושב (ראה להלן, ז), ויצליחו בה בכל מיני הצלחות. ומלאה הארץ דעה (ע"פ יש' יא, ט) כאשר יסלימו עצמם בכל מיני שלמות, כאמרו בסיום דבריו "וכל עולה קפצה פיה" (להלן, מב) - שרומז על שלימות המדות; וכן "ויתבוננו חסדי יי" (להלן, מג) - שרומז על שלימות המעלות.

הרב מלבי"ם: אחר שהזכיר קיבוץ גלויות אומר כי השבים מן הגולה יזבחו זבחי תודה על כל הארבעה דברים שצריכים להודות ועל כולם יודו לה' כי טוב, ויודו חסדו אשר לעולם, ומבואר כי חסד יאמר על מה שעושה מבלי חיוב ומבלי הבטחה קודמת ואף שאין המקבל החסד ראוי לזה עפ"י מעשיו, וגם חסד אצל ה' במובנו המדויק בא על הנס למעלה מדרך הטבע, כמ"ש בסי' פ"ט ובכמה מקומות.

ב יֹאמְרוּ גְּאוּלֵּי ה' לפי המפרשים גְּאוּלֵּי ה' הם הקוראים לעם את הנאמר בפסוק הראשון. ראב"ע בפסוק ג': ויש אומרים (משה אבן ג'קטילה, בכתב יד), כי פעול יֹאמְרוּ גְּאוּלֵּי ה' הוא 'אשר גאלם מיד ער'; וחודו לה' - דברי המשורר לארבעה הנזכרים.

¹⁰ לפי הכלל הנקוט אצלנו אין קמץ חטוף (קטן) בהברה פתוחה, לפי השיטה שהחטף-קמץ בדומה לחטף-פתח ולחטף-סגול מעניק את הניקוד שלו לאותיות ובכל שלפניו - תלוי אם באותיות כולל יידוע [=בְּהֶאָנִיּוֹת]. אם הבי"ת מיודעת הקמץ רחב לכל הדעות כניקוד ה"א הידיעה לפני אל"ף בחטף-קמץ. וכאמור, לשיטתנו אין זה משנה.

גאולֵי ה' וגם בישעיה סב יב; יש גם ישעיה לה י (ובשינוי קל בהמשך הפסוק בישעיה נא יא¹¹) ופִּדְוֵי ה' יִשְׁבֹּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם רד"ק: פירוש: יאמרו תהלה ותודה לאל אשר גאלם מיד צר, וכידו כי הוא הגואל; לפיכך קראם 'גאולי ה'".

ג **מִמְזִרְחָ וּמִמְעַרְבִּי מִצְפֹּן וּמִיָּם:** 'ים' בסוף הפסוק אינו מערב כבמקומות אחרים, כי מערב מפורש כאן. אם כן חסר לנו צד דרום. ראב"ע: הזכיר מזרח ומערב - כי כן היישוב, מן הקצה אל הקצה. והזכיר מצפון - כי שם כל היישוב. ולא הזכיר 'דרום': בעבור חוס השמש אין שם יישוב, בראיות גמורות¹².

ו **וַיַּעֲקֹוּ אֱלֹהֵי בְצֹר לָהֶם מִמְצֻקוֹתֵיהֶם יִצְיָאֵם:** פסוק זה חוזר על עצמו ארבע פעמים במזמור זה בשינויים קלים. שלושת האחרים:

פס' יג/ט **וַיַּעֲקֹוּ אֱלֹהֵי בְצֹר לָהֶם מִמְצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם:**
פס' כח **וַיַּעֲקֹוּ אֱלֹהֵי בְצֹר לָהֶם מִמְצֻקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם:**
מנחת שי: קדמאה (פ' 10) ויעקו בצד"י תניינא ותליתאה (יג' ט) ויעקו בזי"ן. רביעאה (פ' 10) ויעקו בצד"י. וסימן הולכי מדבר ויורדי הים בצד"י וסימן מי"ץ. אסירים וחולים בזי"ן וסימן אח"ז¹³.
כפי שראינו במפרשים אלה הם הארבעה שחייבים להודות בקרבן תודה ובברכת הגומל. זה הראשון הוא הולך המדבר כמפורש בפסוק ד.

ח **יִוְרִי לָהֶ' חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:** גם פסוק זה חוזר על עצמו בפסוק טו כא לא.

ט **כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב:**
שִׁקְקָה מקביל לרָעָבָה. המפרשים מקבילים לרעב והצמא המוזכרים בפס' ה.
רד"ק: אמר: נפש שהיתה מתאוה במדבר למים, ועתה השביעה, בהגיע אותה אל עיר מושב; וכן נפש שהיתה רעבה למאכל, מלא טוב.
שִׁקְקָה רד"ק: שם תאר מנחי העי"ן, מן "ואל אישך תשוקתך" (בר' ג, טז). ובמשקלו "משך ידו את לוועים" (הו' ז, ה), תואר מנחי העי"ן.
לדעת רד"ק השורש הוא ש.ו.ק ולא ש.ק.ק, וגם בספר השורשים לרד"ק - אות השין - ערך שוק כתב: ואל אישך תשוקתך (בראשית ג, טז), ואליך תשוקתו (שם ד, ז), ועלי תשוקתו (שיר השירים ז, יא), ענינם ענין תאוה וחשק. ויתכן להיות מענין זה ועיקר זה ונפשו שוקקה (ישעיה כט, ח). וכן פקדת הארץ ותשקקה (תהלים סה, י), כלומר התאוה אליה להשביעה. או פירושו וכבר שוקקתה, והוא פעל יוצא כלומר גזרת עליה שתתאוה למטר ואחרי כן פקדת עליה.

¹¹ בפסוקים הנאמרים במוצאי שבת "ויתן לך" יש נוסחאות אומרות מישעיה לה, ויש מישעיה נא.
¹² על דרום אמריקה ועל אוסטרליה וכנראה גם על דרום אפריקה מעבר לקו המשווה כנראה לא ידעו. החידוש הוא שגם הרב מלבי"ם כתב שאין יישוב בדרום, ואם כוונתו לאנטרקטיקה, אמנם כן הוא.
¹³ הדברים ברורים. המילים 'מיץ' ו'אחז' רומזים אם ויעקו או ויעקו. מ'דבר ים - צ ויעקו; א'סיר ח'ולה - ז ויעקו.

רד"ק הזכיר את המקרא בהושע ז ה מִשְׁךְ יָדוֹ אֶת־לִצְצִים: ראב"ע שם מבין שהשורש ל.צ.ץ לא ל.ו.ץ או ל.י.ץ, וזו לשונו: וזאת המלה - מפועלי הכפל שהוא 'לצץ'. ואילו היתה 'מלוצצים', היתה מהפעלים שהם עלומי העיין מגזרת 'לץ', ששרשו 'ליץ'. על כן הוא מכפולי הלמ"ד. על כן "תופפות" (תה' סח,כו) ו"מתופפות" (נח' ב,ח) - שנים שרשים. הצורה שִׁקְקָה היא בינוני קל, אם השורש הוא ש.ו.ק צפוי שִׁקְקָה כמו שִׁבָּה. בכל זאת הכריע רד"ק שמשום מה נכפלה הקו"ף, אולי לצורך המליצה.

י יִשְׁבִּי תִשָּׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרָגְלִי: במנהג הכפרות¹⁴ אומרים כמה פסוקים ממזמור זה וממקומות אחרים (גם מספר איוב). פותחים בפסוק זה ומקדימים לו את המילים "בני אדם". יִשְׁבִּי בפסוק לד יִשְׁבִּי הטעם נסוג ליו"ד. כידוע במערכת הטעמים של אמ"ת [=א"יוב מ'שלי ת'הלים] הטיפחא (טרחא) היא טעם מחבר. יש טעם אחר שבא תמיד בתחילת המילה לפני הניקוד של האות הראשונה ושמו 'דחי', באין הבדל באיזו אות המילה מוטעמת. טעם זה הוא טעם מפסיק. בטעם מפסיק אין לדון על נסיגה לאחור. יִשְׁבִּי כאן בטעם דחי וההטעמה בבי"ת. אֲסִירִי עֲנִי מה שייכת עניות לעניין מאסר? רד"ק: יתרים שיקשרו אותם ויענו אותם בהם.

יא יַעֲצֵת עֲלֵינוּ קוֹרָא לַמְצוֹת עֲצָה.

כ כ' וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: ראב"ע: מגזרת 'השחתה'; או מן "כָּרַח-שְׁחַת" (מש' כו,כו), כנגד 'שערי שאול' (ראה לעיל,יח). רד"ק: וַיִּמְלֹט נפשם משחת שהיתה קרובה לה; כמו שאמר "ויגיעו עד שערי מות" (לעיל,יח), וכן אמר אליהוא: "ותקרב לשחת נפשו" (איוב לג,כב). והאחד מן שחיתותם - 'שחיתה'; ובא בו כנוי המ"ם - לומר, כי הם גרמו זה בעונם. ספר השורשים לרד"ק - אות השין - ערך שחת וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם, נלכד בשחיתותם (איכה ד, כ), האחת שחיתה והרבות שחיתות והוא כמו רשתם ומלכודתם. וכן בדברי רבותינו ז"ל (בבא קמא קיז, א) ההוא שיתא¹⁵ דהוּ מִינְצוּ עֲלָהּ בִּי תָרִי, פירושו רשת, והוא כמו שחתא והבליעו החיית כמנהגם להבליע אותיות הגרון בהרבה מקומות:

לפני פסוק כג יש בגליון כתבי היד סימניות. בגליון בהעלותך עג היה על עניין זה.

לפניכם התכתבות בענין זה בין ידידיה ישראל ופרופ' יוסף עופר.

ר"ח אלול תשע"א

שלום פרופ' עופר.

א. הנון ההפוכה היא חלק מהכתוב, לכן אינני מבין מדוע בכתר ירושלים בתהלים הוא מסומן בשוליים.

ב. (בכתב"י) היכן המקום של הנון ההפוכה בויהי בנסוע, האם בתוך הפסק הפרשה (נגיד באמצע הרווח) או צמוד לפסוק מלפניו ומאחוריו?

¹⁴ יש לציין שמנהג הכפרות בעופות נהג גם באשכנז מערב, כלומר בקהילות גרמניה. בגלל גזרת השחיטה הוא פסק שם. בקהילות החדשות לא תמיד חידשו את המנהג הנקרא "כפרות שלאגן".

¹⁵ הגרסה המוכרת לנו: שותא.

ג. האם בתהלים יש פרשה סתומה במקום הנוגין (למשל בתנ"ך קורן יש פרשה סמומה ובאמצע הרווח יש את הנון ההפוכה), בכתר ירושלים אין כלל הפסק פרשה שם (לא בדקתי תנ"כים אחרים).

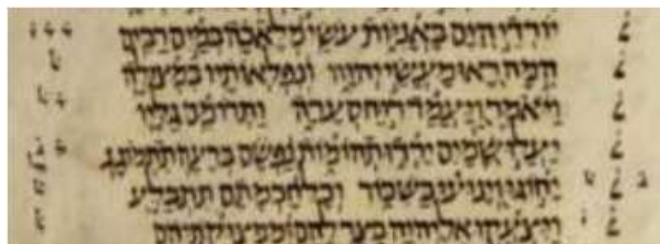
ד. בעיקרון, כשמסמנים את מספר הפסוק (לפי החלוקה הנוכרית לפרקים), אם מסמנים אותם בין הפסוקים ולא בשוליים, האם יש עדיפות לדעתך לכתוב את הנון ההפוכה לפני מספר הפסוק או אחריו?

בתודה מראש, ובברכת חודש טוב.

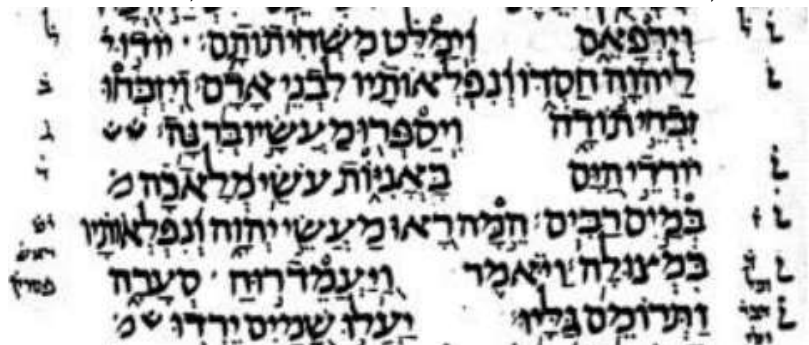
ישראל ידידיה

תשובת פרופ' עופר: נוגין חפזים

א.ג. הצורה בתהלים 'בכתר ירושלים' – דומה לכתב-יד חכתר – ראח תצלום (תהלים קז).

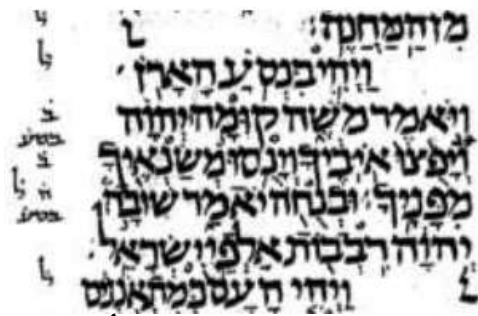
צורה דומה גם בכתב-יד לנינגרד, גם שם חסימניות בשוליים כנגד כל ראש פסוק. אולם בניגוד לכתר שצופף את השורות והשתדל שכל סימנית תהיה קרובה לפסוק המתחיל משמאל – הרי בכ"י לנינגרד הסופר לא חש לכך, אלא כתב את הפסוקים כפי שהזדמן לו, ואז סימן את חסימניות בשוליים כנגד ראשי הפסוקים.

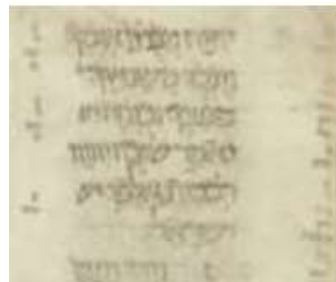
בשני כתבי היד אין רווח פרשה בין הפסוקים, אולי דווקא לכן חנו"ן מסומנות בשוליים. ב. מיקום חסימניות בספר במדבר:

חרב ברויאר הביא ("חנוסח ומקורותיו" לבמדבר + חספר האדום שם) בשם דפוס מקראות גדולות את השיטה לא לסמן סימניות ברווח, אלא לשנות את צורתן של שתי אותיות נו"ן. נראה ששיטה זו מתועדת רק בכתב-יד מאוחרים ובדפוסים.

אשר למיקומן של חסימניות, לא חשבתי על כך עד חיום. ראה בכ"י לנינגרד:

ודאי שהסימניות אינן צמודות לפסוק שאחריהן. במקרה השני הסימניות איננה במרכז הרווח אלא בראש השורה. אבל גם כאן הסימן מתפקד כמין סוגריים המקיפים וסוגרים את פרשת "ויחי בנסוע" משני צדיה. אני מניח שהרווח לא אמור להיות דבוק אל הפרשה הזאת לא מימין ולא משמאל, ולא אל הפרשה הקודמת, אלא לחקף את פרשת "ויחי בנסוע". וחשווה גם כ"י ש (ששון 507 – ירושלים 5702):¹⁶

ד. סימון מספר הפסוק איננו קשור כמובן למסורה, אבל אם הסימניות צריכות לבוא ברווח שבין הפרשיות ואינן חלק מן הפסוק המוקף, וכך נראה לי, עדיף לדעתי לסמן את הסימניות לפני מספר הפסוק.
בברכה,
יוסף עזר

המשך התכתבות: ערב טוב.

לא הבנתי מה טיבן של הנוגין הלא הפוכות בספרי אמ"ת כמו למשל בפרק א' באיוב (בתחתית העמוד בכתר ירושלים)?

ישראל ידידיה

תשובה: הנוגין האלה מסמנות את השורה הריקה בראש העמוד או בתחתית העמוד. לולי הסימן הזה היו עלולים לחשוב שאין פה כלל רווח. כך נוחגים כתבי-היד העתיקים, כגון חכתר – ולכל אחד מהם דרך אחרת לסימון (האות ג, האות פ, שתי אותיות פ, סימני זווית ועוד). תיארתי את התופעה במאמרי במגדים:

1. 'מענייני המסורה – סימון הפרשיות', מגדים ב, מרחשוון תשמ"ז,

עמ' 91–104.

כשעוצב 'כתר ירושלים' הוחלט לאמץ את השיטה גם במהדורת הדפוס המודרנית הזאת.
בברכה,
יוסף עזר

¹⁶ א"ה: פלא עצום: שם ה' חוזר על עצמו בסוף העמוד ובעמוד שאחרי! וזה בכ"י הנחשב מדויק! א.ל.

תודה על התשובה ועל המאמר ממגדים.

שוב בהקשר לנונים ההפוכים, אז נשאר לא ברור למה בתהלים סומנו הנונים ההפוכים בשולי הגליון, מקום השמור להערות ולא בגוף הטקסט כמו במדבר.

האם קיימים כת"י של תהלים כמו ס"ת שלא במצחף?

האם שם הנונים מסומנים?

בתודה מראש.

ישראל ידידיה

לא ידוע לי על מגילות לא מנוקדות של תהלים¹⁷.

אולי יש כתבי-יד מן חגניזה שחם לא מנוקדים, אך חם ברובם העתקות וולגריות, למטרות שימושיות, של טקסט, ולא ניסיון לכתוב אותו כמגילה חכשרה על פי החלכה. פרופ' יוסף עזר

כו תתמוננ: רד"ק: כלומר: תמס נפשם באותה הרעה והדאגה שיש להם, שיטבעו בים.

לג יִשְׁם נְהָרוֹת לְמַדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאֻן: ראב"ע: שב המשורר להזכיר גבורות השם, כאילו עושה דבר והפך הדבר כפי חכמתו. והשלים להזכיר הים, ושב להזכיר הנחרות ההולכים אליו. וטעם למדבר - "ארץ ציה" (להלן, לה); ומוצאי מים - הם המעיינים.

רד"ק: כיון שזכר המשורר הארבעה שצריכין להודות האל, שיהפך להם מספרם למחול וצרתם לרוחה, זכר גם כן כי כן יעשה במקומות, שיהפך אותם מטובה לרעה לעונש היושבים בהם, ומרעה לטובה כשיעשו רצון האל. להודיע, כי הכל ברשותו ומצותו, ויהפך הטבעים כמו שירצה, לא כמו שיחשבו הסכלים כי עניני האדם הם במקרה. ואמר: ישם נחרות - כלומר: מקום שיש בו נחרות ומוצאי מים, ישים אותו למדבר ולמקום צמאון.

לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחָחוּ מַעְצָר רָעָה וַיִּגְוּ: לפי רש"י הוא המשך הפסוק הקודם: [לח] וַיִּבְרְכֶם

וַיִּרְבּוּ מְאֹד וַיְבָרְכֶם לֹא יִמְעִיט: והם מתחילה היו שחים ומועטים מעוצר רעה ויגון. ראב"ע: עד עתה הזכיר, שיחרים מדינות ויושיב שממות; ועתה יספר, כי הוא מוריש ומעשיר. ומצאנו בלשון הקדש, שיזכירו הפעלים ולא יזכירו העצם, כי אם באחרונה; כמו "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" (במ' כד, יז), ומי הוא זה? זה "כוכב" ש"דרך מיעקב" (שם). ויותר מבואר: "הביטו אליו ונחרו" (תה' לד, ו), ופסוק אחר פירש סמיכת ו"ו "אליו", והוא: "זה עני קרא" (שם, ז). וככה זה: וימעטו - ומי הם? הם ה"נדיבים" הנזכרים אחר כן, בפסוק השני (להלן, מ); והנה הפך "ויברכם" (לעיל, לח) - וימעטו. מעוצר - רחם, כדרך "כי עצר עצר ה'" (בר' כ, יח); הפך "וירבו" (לעיל, לח). ורעה - הפך "ויברכם" (שם). והנה רעה - תחלואים בגוף, ויגון - בלב. גם ו"ו ויגון מושך אחורנית, כמו "אדם פטדה וברקת" (שם' כח, יז): מעוצר ומרעה ומיגון.

מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל-נְדִיבִים וַיִּתְּעֵם בְּתַהוֹ לֹא-דָרְךְ: המדובר כאן בצדיקים? למה הם ראויים לבוז?

ראב"ע: הם הנכבדים, כמו "להושיב עם נדיבים וכסא כבוד" (שמואל א, ב, ח); על כן בוז - הפך כבודם. ויתעם - שיסכל דעתם.

¹⁷ א"ה: בדורנו נכתבו כמה ספרי תהלים בכתב אשורי, ללא ניקוד וטעמים, אחד מהם מוצב בכותל המערבי. לא בדקתי אבל מן הסתם סימון הנונים המנוזרות הוא כבכתר ארם צובה.

רד"ק: על העשירים הנכבדים שהיו נקראים 'נדיבים', והנה האל הופך עליהם הכבוד לקלון ולבוז; ובאמרו שופך, רוצה לומר: רוב הבוז והקלון. ויתעם בתחו לא דרך - שאין להם מקום ותחבולה להנצל מהרעה שהאל מביא עליהם, והנה הם הולכים חֲשָׁכִים בתחו לא דרך.

מב וְכָל-עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: בדומה לזה באיוב ה טז אומר אליפז לאיוב וְתָהִי לְדָל תִּקְוָה וְעוֹלָתָה קִפְצָה פִּיהָ: על זה בנויה התוספת לברכת אתה קדוש בתפילות ימים נוראים 'ועולתה תקפץ פיה'. כלומר העוולה תסתום את פיה. המילה 'ועולתה' מוטעמת מלעיל, וכמובן שהה"א ללא מפיך. יש משתבשים לקרוא וְעוֹלָתָה מלרע עם מפיך... וצריך לתקן.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): www.ladaat.net/gilionot.php

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺